

הקהילה הרב ומה שביניהם

שי בן-יוסף

"את היתרון הרוחני לא יכיר הכלל לעולם, אם ימוד אותו לפי ערך הלימודים והצדדים החינוכיים התוריים הקצובים שבו. להפך, ע"פ משקל זה תהפך הרוחניות למין שימוש מעשי קלוש. הרבנות תערך רק לפי המשטרה הפקידית שהיא ממלאה, וההוראה לפי הערך של הבהמות והעופות, הקדרות והכפות וכל צרכי החיים הקטנים היוצאים בכשרות מתחת ידה. שרק בזה מוצא החוש המעשי ההמוני טעם לחיכו. וסוף כל ערכים כאלה ליפול ולרדת מטה מטה, אם לא תקום יד-חזקה רוחנית אמיצה להחזיק בהם בכולם יחד עם כל המקוריות שלהם, המגביה את כל הצרכים הרוחניים לרוב גדולתם. "

הראי"ה קוק, דרך התחיה בתוך מאמרי הראי"ה, עמ' 8

יישר כוח לעורך ולמערכת נקודה על היוזמה לעסוק ב'עניין רב'. אכן מעמדם של רבנים בישראל ורבנות קהילתית בפרט דורש ריענון. אם מגמתנו היא לאפשר לכל יהודי לראות ברב כתובת רוחנית ולכל רב להיות יותר מאשר 'ספק שירותי דת' יש לפתח שיח בריא בין רבנים לקהילות ולהכשיר את הרבנים, גם לחלקים הקהילתיים שבתפקידם. אבקש לתרום מעט לדיון בנושא ומקוה אני כי למרות שאיני רב (או רבנית...) יהיה עניין בדברי.

ניכר היה מדבריהם של מרואיינים רבים כי לפנינו שלושה אתגרים מרכזיים. האחד הכרה כי **שליחויות רבניות שונות, מחייבות הכשרה מקצועית שונה ומתאימות לטיפוסי אישיות שונים**, מתוך כך עלינו להגדיר מהם המאפיינים האישיותיים והמקצועיים הנדרשים מ'רב קהילה'.
האתגר השני הוא לקיים **שיח מתמשך בין ההתמחות התורנית-הלכתית לבין מדעי ההתנהגות** והפרופסיות הנגזרות מהן, הן מתוך כוונה לאמץ ידע ומיומנות ממקצועות אלו אשר יתרמו להצלחתו והן על מנת לשרטט היטב את הגבול בין פעילות רבנית לפעילות טיפולית או מקצועית אחרת. האתגר השלישי הוא, **אולי המשמעותי מכולם, מחייב פיתוח פרקטיקה רבנית לפעולה בקהילה ישראלית כיום**. אתגר זה מעמיס על כתפי הרבנים אחריות כבדה לצביונה היהודי של החברה הישראלית, לא רק כ'כלי קודש' במעגל החיים או מעגל השנה ולא כ'עלה תאנה' של יידישקייט, אלא כמנהיגות רוחנית רלוונטית גם ליהודים שאינם נענים לכל דיקדוקי פסיקותם. בשורות שלהן אשרטט קוים כלליים להתמודדות עם אתגר הדרישות המקצועיות הנגזרות מכך ותהליכי הכשרה אשר יכולים לתרום להתמקצעות הנדרשת.

על הקהילה

אחד הסימנים המעידים על חומרת הנתק בין הרבנים לקהילות היא הדרך בה בחר 'נקודה' להתמודד עם הנושא. **המרואיינים ו / או הכותבים, רובם ככולם, היו רבנים או נשותיהם**. עם כל הכבוד למרואיינים, התייחסות זו מבטאת הנחה סמויה כי בעניין רב, חות דעת שאינה 'רבנית' אינה רלוונטית. האם דעתם של אנשי הקהילה, עולים וותיקים, באי ובאות בית הכנסת, מנהלי בתי ספר, נוער, חובשי כיפות וגלויי ראש, נבחרו ציבור ופרנסו ... אינה חיונית לקביעת דמות הרב אותו היו מבקשים לעצמם?

רבנות תתעוררו, התנאי להצלחה רבנית הוא שיח מתמיד בין הרב לקהילתו, המושתת על אמון, כבוד הדדי ופתיחות. לאמיתו של דבר מוטלת על הרב עצמו מלאכת הקמת ותחזוקת הקהילה. מעשיו יבנה ומחדליו ל"ע יפרקו אותה.

הרב י"ד סולובייצ'יק הגדיר את הקהילה היהודית כגוף בעל ישות משלו, לא רק ישות הלכתית אלא גם קיומית (אונטולוגית): "היחידים המשתייכים לקהילה משלימים אכסיסטנציאלית (קיומית) איש את רעהו ... אדם בודד המצטרף לקהילה מוסיף מימד חדש לתודעה הציבורית, תרומה בעלת משלו".¹ כפי שהיחידים בונים את הקהילה כך, ככלים שלובים, בונה הקהילה את זהות הפרט. **לצד המשפחה היהודית ולצד בית המדרש היתה הקהילה מרחב הצמיחה הטבעי של הזהות היהודית.** בניית קהילות יהודיות היא אתגר חיוני לעתיד היהדות בישראל ובעולם, אך מורכבות החברה מחייבת גישות חדשות לבניית קהילות.

ראשית לכל יש להבין מה נשתנה בקהילה כיום לעומת ימים עברו. באופן פשוט ניתן להבחין בשלוש סוגי קהילות² קהילה מסורתית, קהילה מודרנית וקהילה פוסט-מודרנית.

בקהילה מסורתית, הטוב היה אצל ההורים ואצל הזקנים שקנו חוכמה והנחילו מסורת אבות. "אם ראשונים כבני אדם אנחנו כחמורים" "גמדים על כתפי ענקים". הטוב ימצא מתוך חשיפת הצו הטמון במורשת הדורות. הסיסמה הרווחת היא "חדש ימינו כקדם". בקהילה כזו **הרב קובע את קנה המידה,** על פיו יישק דבר – 'מרא דאתרה' **החברה המודרנית** מתבססת על מומחיות, אם לא מצאנו פתרון זה סימן שלא הלכנו למומחה הנכון. הסיסמה הרווחת 'אני בריה וחברי בריה...' בקהילה כזו **הוא 'מומחה בתחומי'** (ישירותי דת' איזה ביטוי דל...) ככזה רוחשים לו כבוד רב אך אין מצפים ממנו לעסוק בעניינים שלא נשאל עליהם ושאינו 'מוסמך' לעסוק בהם.

בעידן הפוסט-מודרני ובאופנת ה-new age, האמת מפוזרת במקומות שונים (נעדרת... 'עדרים עדרים'). פתאום יכולים לדור בכפיפה אחת עולמות מנוגדים. טכנולוגיה ורוחניות, מזרח ומערב. רפואה קונבנציונלית ואלטרנטיבית, "כפר גלובלי אחד" ובתוכו חיזוק המודעות האתנית. הקומוניזם, הסוציאליזם ואפילו הקפיטליזם - כל "איזמים" נפלו. הטוב - מפוזר, צומח, מותאם באופן אישי מתוך כל מיני נרטיבים אקלקטיים, ואין הסכמה אפילו לא על הכיוון שבו יימצא. הסיסמה הרווחת היא "חנוך לנער על פי דרכו", או "אלו ואלו דברי אלוקים חיים". **בעידן הזה גובר הצורך במשמעות ובתפיסה רוחנית כוללת,** מרוב מומחים לא רואים את הכלל; המומחה לעלה לא רואה את העץ והמומחה לעצים לא רואה את היער. בקהילה כזו **לרב תפקיד חיוני בהעמקת התשתית הרוחנית הערכית** המאפשרת אחוה אנושית בסיסית בעולם של חוסר ודאות.

בכל קהילה בישראל משמשים בערבוביה יסודות מסורתיים, מודרניים ופוסט-מודרניים. קהילות אלו נבנות באופן וולונטרי, סמכות הרב נבנית על בסיס רצונם של חברי הקהילה ולא נכפית עליהם. תפקידו של הרב נוצר מתוך המשמעות המיוחסת לו על ידי חברי הקהילה ולא מכח הסמכות או סמכותו. מילת המפתח היא רלוונטיות וחובת הוכחה על הרב. אנשים מתוחכמים אינם מסתפקים ברב אשר 'ציד בפיו' ונאה דורש, הם מצפים למנהיג רוחני אשר יסייע להם להתמודד עם אתגרים אישיים וחברתיים במציאות חיים מורכבת. מתוך נסיון רב בעבודה

¹ הרב יוסף דב סולובייצ'יק, 'הקהילה', **דברי הגות והערכה**, ירושלים תשמ"ב, עמ' 14.
² כל הנכתב כאן נגוע בהכללה, קוצר הריעה אינו מאפשר לרדת לעומק המורכבות, בנושא זה ניתן למצוא הרחבה במאמרי 'תחומיות, בין תחומיות וכוללות בעבודה קהילתית' שבי.

קהילתית אני יכול לקבוע כי החברה הישראלית צמאה לרבנים ראויים. דמותם ומיומנותם של רבני העתיד תהוה גורם מכריע בעיצוב פניה של החברה הישראלית, כיונקת או חלילה מתנכרת ליהדותה.

כיצד נשכיל לפתח קהילות יהודיות משמעותיות בישראל?

קהילות אלה אינן יכולות להיות שכפול או העתק של מודל הקהילה היהודית המסורתית, דרוש כאן מודל פרקטי המתמודד עם כמה דילמות מרכזיות:

1. השמירה על זהות ייחודית בחברה פתוחה ופלורליסטית.
2. זיקת הגומלין שבין הקהילה לארגונים והתארגנויות וולונטריים וממסדיים אחרים.
3. בניית קהילה המכילה ומכבדת את השונות שבתוכה. שונות בין עדות, בין גישות חברתיות, גישות דתיות, חינוכיות, תרבותיות...
4. הסתירה המובנית בין התהליך ה'מאורגן' של בניית הקהילות ובין היותן "וולונטריות" (או כיצד מארגנים הפגנה ספונטנית...).
5. תפקידו של הרב כמנהיג, פוסק הלכה ומדריך רוחני מצד אחד ויכולתו לאפשר לאנשי הקהילה לבנות את קהילתם בדרכם ולחוש בה כביתם מצד שני. מה בין סמכות הרב לבין המימוש האישי של אנשי הקהילה; בין קהילה 'מלמעלה למטה' לבין קהילה 'מלמטה למעלה'.

פיתוח קהילתי הנו תורה, ועל-כן לימוד הוא צריך. לשם כך אין די בהשכלה ישיבתית ואישיות נעימה. מנהיגות קהילתית אינה יכולה להצטמצם לגבאות בתי-כנסת ולשירותי דת של רבני שכונות. אם אנשים שהתפתחות התורה והעם בארץ יקרים ללבם חפצים לפעול עם כל רובדי העם וקבוצותיו, עליהם ללמוד את המלאכה ולפעול כראוי, שאם לא כן אנו צפויים להשקעת אנרגיה לבטלה ולתסכולים רבים.

אתגרי הרבנות הקהילתית

רב קהילה ראוי שיכון את דרכו על בסיס הנחות היסוד האלה:

1. **צורך, וולונטריות:** חברי הקהילה שותפים בה כל עוד היא עונה על צרכיהם. צרכים ארגוניים, רגשיים ורוחניים. אנשי הקהילה אינם מחפשים רק מטיף, מוכיח בשער או 'תשובומט'; אלא אישיות שתסייע להם לשפר את איכות ואורח חייהם.
2. **שונות:** הקהילה היא שלם³ המורכב מחלקים והנבנה מתוך מערך הקשרים וההשפעות

³ באומרי "שלם" כוונתי למערכת חברתית שלמה. מובן שמערכת זו פתוחה מורכבת ומקיימת השפעות גומלין מתמשכות עם סביבתה. על כך בהרחבה אצל ד' הדרי, 'המבדיל בין קודש לחול', **דיאלוג ומנהיגות על קווי השבר בחברה הישראלית**, ירושלים 2000. וכן אצל אליס גיילכריסט: Gilchrist A, (2000). The Well-connected Community: Networking to The Edge of Chaos.

ההדדיות שביניהם. ככל שמערכת זו תלמד להפעיל שותפויות ולקיים דיאלוג פנימי, כך תוכל להיות לכידה, אפקטיבית ולספק חוויה חיובית לחבריה. בתוך הקהילה הרחבה ישנם פרטים וקבוצות השונים אלה מאלה, ושותפותם בקהילה מתקיימת כל עוד היא מספקת את צרכיהם למרחב משותף משמעותי ואינה מאיימת על זהותם הייחודית. הרב כ'איש אשר רוח בו' יצליח במדה בה ידע להלוך כנגד רוחו של כל איש בקהילה.

3. **רב-תחומיות:** קהילה אינה התארגנות לתפילה משותפת או אספקת שירותי דת ופסיקה. ככל שהרב ישכיל להיות מעורב בכל תחום בו זקוקים אנשים אלו לאלו ובכל עניין המשפיע על איכות ואורח חייהם כך יתרום להתפתחות הקהילה. לרבנים יכול להיות תפקיד מפתח בשירותי אנוש, כגון: חינוך, בריאות, טיפוח המשפחה, רווחה, יישוב סכסוכים בין פרטים/קבוצות/ארגונים, שיטור, התארגנויות וולונטריות ומסדיות.

4. **דינמיות:** קהילה וסביבתה נמצאים במימשק רחב של השפעות הדדיות, גם פנימה בתוך המרקם הקהילתי מתקיימים שינויים מתמידים. על כן הקהילה מצויה בשינוי מתמיד ברובד הארגוני הרגשי ואפילו הרוחני. רב המבקש להשאר רלוונטי בסביבה דינמית, ראוי שיעל מתוך ערנות וסקרנות מתמדת לתמורות בקהילה ובסביבתה.

5. **הרב כמנהיג:** מנהיגות נעה תמיד על הקו הדק שבין היענות לצרכי הקהילה לבין יוזמה והנעת הקהילה לקראת אתגרים חדשים, בין שימור המנגנונים והמסורות המוכרים בקהילה לבין הנעה לשינוי ושיפור. ראוי כי רב הקהילה יאזן בין היותו אוזן קשבת, כתובת לשאלות נותן שיעורים וכיו"ב לבין היותו מנהיג חברתי היוזם ומניע התמודדות קהילתית עם אתגרים חברתיים.

6. **הרב וסביבתו:** רב קהילה מקיים מימשק עם ארגונים והתארגנויות רבות בקהילה. ארגונים ממסדיים כמו מחלקה לשרותים חברתיים, משטרה, מערכות חינוך; ארגונים לא ממסדיים כמו עמותות חסד, ארגונים לעזרה עצמית, פעילים קהילתיים, תנועות נוער. הכרת הארגונים הללו, בניית מימשק מתאים עמם סיוע והסתייעות בהם יאפשרו לרב לפעול נכון יותר בהקשר הקהילתי.

הכשרת רבנים

שנות הלימוד בישיבה ומבחני הרבנות כשלעצמם אינם מאפשרים למועמדים לרבנות קהילתית לרכוש את הידע, המיומנויות וההתנסות הנדרשים על מנת להתמודד כראוי עם האתגרים שלפניהם. הכשרת בעלי מקצוע בשירותי אנוש לתפקידם כוללת בדרך כלל פרק של התנסות מודרכת, ופרק של הדרכה מלווה עם כניסתם לתפקידם. אין סיבה שדווקא רבנים יכנסו לתפקידם כשהם מוכנים פחות מרופאים, עורכי דין, עובדים סוציאליים ומורים.

אבקש להציע לבחון הקמת מוסד הכשרה והשתלמויות לרבני קהילות. במוסד זה יוכלו להתקיים מסגרות לימוד והכשרה כגון:

- קורס אוריינטציה קהילתית למיועדים לשמש כרבני קהילות.
- סיורים, מפגשים והתנסויות על מנת ללמוד מנסיונם של רבנים וקהילות בישראל.
- מסגרת להדרכה אישית וקבוצתית של רבני קהילות בשנתם הראשונה.
- השתלמויות וימי עיון לרבני קהילות בנושאים תורניים או חברתיים שעל הפרק.

לסיים: רבני קהילות כמנהיגות משרתת

המנהיגות בקהילה כיום, מחייבת סגנון שאנשים מסוימים עלולים לחוש שלא בנוח עמו ולהרגיש שהוא נוגד את האינטואיציה שלהם⁴. דבר זה נכון במיוחד לגבי אלה הרואים במנהיגות סוג של שליטה. מנהיגות רבנית רואה לנגד עיניה חזון ברור של 'קהילה יהודית במיטבה' ומבקשת לפעול למימוש במציאות. עם זאת, הרבנים עלולים להסתבך כאשר הם מבינים את מנהיגותם באופן פשוט כהזדמנות לאכוף את חזונם האישי על הקהילה שבחרה בהם. כיום, בחברה שסימן ההיכר שלו הוא המרחב הפתוח המתפשט בהדרגה, יודעים מנהיגים רגישים שמרבית הדברים עימם עליהם להתמודד נמצאים מחוץ לשליטתם. מנהיגות המוגדרת במונחים של שליטה יכולה רק להיכשל, גדול מנהיגו, משה לימדנו מידת הענוה, רבנות קהילה היא מנהיגות משרתת; מנהיגות הרוחשת אמון וכבוד לאנשי הקהילה. בשום אופן לא יכול רב כלשהו לפתור את כל הבעיות או לנהל את כל הפעולות בקהילה. מנהיגות במרחב פתוח מחייבת לקבוע את הכיוון, להגדיר ולכבד את המרחב, וחשוב מכל לדעת להרפות. סיסמת המנהיגות הקהילתית היא 'לחשוב רחב ולפעול ממוקד'.

מנהיגות משרתת מתייחסת למנהיגות כמו שנגר מתייחס לפטיש⁵. הפטיש הוא כלי, ניתן להשתמש בו לבניה, ליצירה, להגשמת חלומות; אך במכה מוטעית אחת הוא יגרום לכאב ולהרס. מנהיגות, אף היא, מאפשרת לאדם להגשים חלומות. היא פותחת דלתות ומאפשרת לחזון להפוך מציאות. בכל מקרה יש להשתמש בה בזהירות, לטעויות יש מחיר. כך, מנהיגות כמו פטיש עלולה לשמש להרס במקום בנין, לפגוע באנשים במקום לסייע להם. ואם לא יקדיש את תשומת הלב הראויה לעצמו, היא עלולה להרוס גם אותו. משרת חכם ישתמש בכוחו בזהירות כבפטיש, ישתדל תמיד להכות בדייקנות על ראש המסמר בלבד.

משל עתיק תוהה על הדרך שבה הם, הנמוך כל-כך, מצליח להצמיח עצים בראשי ההרים? מן ההרים נקוים המיים אל הים. הים קולט אל תוכו את שלל זרמי הנהרות – השוצפים, הרגועים, הרחבים והצרים. הזרמים נקוים אל המקום הנמוך, משתלבים שם לים רחב. כל טיפה בים מכילה את הזרמים כולם. הטיפה הופכת לאדים. האדים מתגבשים לעננים. העננים משירים טיפות של מים על אדמות ההרים, הטיפות מרוות את האדמה, המצמיחה עצים. אם בעזר ה'

⁴ על פי הריסון אוון, מדריך למרחב הפתוח, www.openspaceworld.org
⁵ מתוך: Community Tool Box, part E, באתר: www.ctb.lsi.ukans.edu. התרגום שלי שי.

יקום דור של רבני קהילות היודעים לקלוט ולהכיל את הזרמים כולם ומסוגלים לסייע להם להביא ברכה בדרך המיוחדת לכל אחד נזכה כולנו לחברה יהודית בריאה ומתפתחת.

הצורך קיים , החברה הישראלית מתכה ; ארגונים כיצהר', בית מורשה, ואחרים יכולים להתגייס למשימה ; הגיע העת לתת למוסד הרבנות הקהילתית את הכבוד והכלים שהוא ראוי להם.

עפרה 90627 טל. 02-9973874 נייד 054-2112383 www.shayby.co.il shayby1@gmail.com